

ПЕРИОДИЗАЦИЈА НОВЕ СРПСКЕ КЊИЖЕВНОСТИ
ПОВОДОМ 150. ГОДИШЊИЦЕ РОЂЕЊА ПАВЛА ПОПОВИЋА

SERBIAN ACADEMY OF SCIENCES AND ARTS

S C I E N T I F I C M E E T I N G S

Book CLXXVIII

DEPARTMENT OF LANGUAGE AND LITERATURE

Book 31

PERIODIZATION OF NEW SERBIAN LITERATURE

ON THE OCCASION OF THE 150th ANNIVERSARY OF THE BIRTH OF
PAVLE POPOVIĆ
(16 April 1868 – 4 June 1939)

Accepted at the IX meeting of the Department of language
and literature, on 27 November 2018, on the basis of reviews from
Academician *Nada Milošević-Dorđević* and Academician *Predrag Piper*

E d i t o r
Academician
ZLATA BOJOVIĆ

BELGRADE 2019

СРПСКА АКАДЕМИЈА НАУКА И УМЕТНОСТИ

НАУЧНИ СКУПОВИ

Књига CLXXVIII

ОДЕЉЕЊЕ ЈЕЗИКА И КЊИЖЕВНОСТИ

Књига 31

ПЕРИОДИЗАЦИЈА НОВЕ СРПСКЕ КЊИЖЕВНОСТИ

ПОВОДОМ 150. ГОДИШЊИЦЕ РОЂЕЊА

ПАВЛА ПОПОВИЋА

(16. IV 1868 – 4. VI 1939)

Примљено на IX скупу Одељења језика и књижевности
27. новембра 2018. године на основу рецензија
академика *Наше Милошевић-Ђорђевић* и академика *Предрага Пићера*

Уредник

академик

ЗЛАТА БОЈОВИЋ

БЕОГРАД 2019

Издаје
Српска академија наука и уметности
Београд, Кнеза Михаила 35

Лектор
Тања Ковачевић

Коректор
Рајка Павловић

Технички уредник
Никола Сивановић

Тираж
400 примерака

Штампа
Планета ѝрини

САДРЖАЈ

Предраг Пипер, <i>Поздравна реч (Осврћ на ишћање периодације)</i>	9
Злата Бојовић, <i>Павле Појовић у историји српске књижевности</i>	11
Zlata Bojović, <i>Pavle Popović in the history of Serbian literature</i>	20
Нада Милошевић-Ђорђевић, <i>Павле Појовић и народна књижевност</i>	23
Nada Milošević-Đorđević, <i>Pavle Popović and folk literature</i>	27
Бранко Летић, <i>О прожимању усмене и писане књижевности у доба ренесансе (виле-џосије-музе)</i>	29
Branko Letić, <i>On interlacing of oral and written literature in the age of renaissance (fairies-ladies-muses)</i>	40
Љиљана Јухас-Георгиевска, <i>Павле Појовић о старим српским биографијама</i>	41
Ljiljana Juhas-Georgievska, <i>Pavle Popović on old Serbian biographies</i>	51
Бојан Ђорђевић, <i>Француско-дубровачке књижевне везе у исцртавањима Павла Појовића</i>	53
Bojan Đorđević, <i>French-Ragusan literary connections in Pavle Popović's research</i>	60
Славко Петаковић, <i>Одјек књижевноисторијске концепције Павла Појовића</i> ...	63
Slavko Petaković, <i>L'echo de la conception histoire litteraire de Pavle Popović</i>	75
Милан Алексић, <i>Књижевнотеоријски ставови Павла Појовића</i>	77
Milan Aleksic, <i>Pavle Popović's attitude in literary theory</i>	84

Марко Недић, <i>Павле Појовић о савременицима: критички преглед</i>	85
Marko Nedić, <i>Pavle Popović on his contemporaries: critical overview</i>	99
Петар Пијановић, <i>Српска књижевност на међи средњег и новог века</i>	101
Petar Pijanović, <i>Serbian literature at the crossing between Middle and New Ages</i> ..	114
Мирјана Д. Стефановић, <i>Просветиљство на међи?</i> (<i>Павле Појовић – Доситеј Обрадовић – Јован Скерлић</i>)	115
Mirjana D. Stefanović, <i>Die Aufklärung am Scheidepunkt?</i> (<i>Pavle Popović – Dositej Obradović – Jovan Skerlić</i>)	123
Душан М. Иванић, <i>Доситејево доба у периодизацији</i> <i>српске књижевности</i>	125
Dušan M. Ivanić, <i>Dositejs-zeitalter in der Periodisierung der</i> <i>serbischen Literatur</i>	136
Александар М. Милановић, <i>Корелације између периодизација</i> <i>књижевног језика и периодизација књижевности</i>	137
Aleksandar M. Milanović, <i>Correlations between periodizations</i> <i>of literary language and periodizations of literature</i>	149
Зорица В. Несторовић, <i>Књижевноисторијска начела Павла Појовића</i> <i>у периодизацији српске драме XIX века</i>	151
Zorica V. Nestorović, <i>Pavle Popović's principles of literary history</i> <i>in the periodization of XIX century Serbian drama</i>	158
Ненад Николић, <i>Преромантизам и концепције историје</i> <i>српске књижевности Милорада Павића и Јована Деретића</i>	159
Nenad Nikolić, <i>Preromanticism and Milorad Pavić's and Jovan Deretić's</i> <i>concepts of history of Serbian literature</i>	170
Горан М. Максимовић, <i>Периодизација епохе реализма</i> <i>у српској књижевности</i>	171
Goran M. Maksimović, <i>Periodization of realism in Serbian literature</i>	184
Јелена Новаковић, <i>Главни књижевни правци у српској и француској</i> <i>књижевности XX века</i>	187
Jelena Novaković, <i>Les principaux courants littéraires dans les littératures</i> <i>serbe et française du XXe siècle</i>	203
Миодраг Лома, <i>Скерлићева периодизација историје нове српске</i> <i>књижевности</i>	205
Miodrag Loma, <i>Skerlić's Periodisierung der neuen</i> <i>serbischen Literaturgeschichte</i>	232

Јован Делић, <i>Критеријуми периодизације и периоди у српској књижевности двадесетог вијека</i>	233
Jovan Delić, <i>Periodization criteria and periods in the 20th century Serbian literature</i>	245
Весна Матовић, <i>Страни обрасци у часописима српске модерне</i>	247
Vesna Matović, <i>Foreign patterns in magazines of Serbian moderna</i>	259
Јован Попов, <i>На темељима праксе: периодизација српске књижевности Јована Деретића</i>	261
Jovan Popov, <i>On the foundations of practice: Jovan Deretić's periodization of Serbian literature</i>	273
Александар Петров, <i>Периодизација српске поезије 20. века</i>	275
Aleksandar Petrov, <i>The periodization of 20th century Serbian poetry</i>	287
Стојан Ђорђевић, <i>Период постмодернизма у српској књижевности 1980–1990.</i>	289
Stojan Đorđević, <i>L'epoque du postmodernisme dans la littérature serbe: 1980–1990.</i>	301
Александар Јовановић, <i>Генеза и садржај појма неосимболизма у српској поезији друге половине XX века</i>	303
Aleksandar Jovanović, <i>Genesis and content of term neosymbolism in Serbian poetry of second half of the 20th century</i>	317
Радивоје Микић, <i>Рана проза Миодрага Булатовића као књижевноисторијски проблем</i>	319
Radivoje Mikić, <i>Miodrag Bulatović's early prose seen as the literary-historical problem</i>	330
Јован Пејчић, <i>Периодизација – у темељујућа идеја историје књижевности: основна подела српске књижевности</i>	331
Jovan Pejić, <i>Periodization – founding idea of history of literature: Basic division of Serbian literature</i>	343
Предраг Петровић, <i>Могућности периодизацијског одређења савремене српске књижевности</i>	345
Predrag Petrović, <i>The possibilities of periodization of contemporary Serbian literature</i>	358

ПОЗДРАВНА РЕЧ (Осврт на питање периодизације)

Имам част да у име Одељења језика и књижевности САНУ поздравим учеснике научног скупа *Периодизација нове српске књижевности, поводом 150. годишњице рођења Павла Поповића* и да поздравим све присутне.

Овај научни скуп има, као што се из његовог назива види, два повезана тежишта – један је на научном делу проф. Павла Поповића, редовног члана Српске краљевске академије, поводом сто педесете годишњице његовог рођења, а други је на периодизацији српске књижевности, чему је Павле Поповић дао трајан допринос.

Периодизације спадају у основна питања историографије. Будући да се историографија бави, пре свега, процесима, личностима и догађајима које описује и објашњава на позадини ширих временских одсека којима они припадају, историјске чињенице могу бити лакше сагледане, описане и протумачене ако се на рељефу историјског времена издвоје најважнији оријентир и границе, понекад јасне и очигледне, а понекад мање или више условне.

Условни могу бити и називи који се дају појединим периодима – било према томе колико су временски удаљени од садашњости, било према доминантним личностима, теоријама, методама и догађајима, који су неки период изразито обележили. Већ је избор назива неког периода први корак у његовом тумачењу и вредновању, јер назив ставља у први план, као значајније од других, једно његово обележје и један критеријум виђења.

Из угла теорије научних револуција Томаса Куна то су називи научних парадигми који су обележили поједине периоде, док су са становишта епистемолошке теорије Мишела Фукоа то доминантне епистеме у појединим периодима, као преовлађујући начин мишљења, поимања стварности, па и поглед на свет итд.

Академик Павле Поповић задужио је историографију српске књижевности периодизацијом заснованом на комбиновању хронолошког

критеријума са другим релевантним критеријумима: народна, стара, средња (тј. дубровачка) и нова књижевност. Судбина те класификације у потоњем развоју науке о српској књижевности била је у великој мери условљена притиском идеологије и политике на науку, било да је реч о југословенству или о тзв. братству-јединству, зарад којег више није било упутно сматрати дубровачку књижевност делом српске књижевности, па чак ни – српском и хрватском књижевношћу истовремено, док је било допуштено, ако не и подстицано, назвати је делом хрватске књижевности, без обзира на чињенице које то не потврђују. Сличне појаве постоје и када је реч о историји српског језика па, у новије време, и српског писма, када се, нпр. најстарија ћириличка штампана књига на српском народном језику *Српски молићвеник* проглашава хрватским молитвеником.

Периодизација по природи ствари обухвата и питање утврђивања почетака државе, културе, књижевности, језика и писма..., а то су, по правилу, спорна питања, чије се решавање често више ослања на претпоставке него на непобитне чињенице, а најчешће и на једно и на друго. То је тако и када је, на пример, реч о присуству Срба на Балканском полуострву, и тековинама српске преднемањихке историје, и о српској глагољској писмености и др.

Одржавање овог научног скупа представља добру прилику да и та, као и сродна питања буду предмет нових увида и нове теоријске и емпиријске аргументације, који ће, и ако не донесу коначна решења, допринети тачнијем и исцрпнијем сагледавању тог дела проблематике периодизације српске књижевности.

Иако је овај скуп посвећен питању периодизације *нове* српске књижевности, он би могао бити подстицајан за тражење одговора на питање о периодизацији историје књижевности уопште и о периодизацији целокупне српске књижевности.

Више о поменутих и о многим другим крупним темама имаћемо прилику да сазнамо из реферата које ћемо чути на овом научној скупу, којем у име Одељења језика и књижевности САНУ желим плодан и успешан рад.

Предраг Пипер,
секретар Одељења језика и књижевности САНУ

КЊИЖЕВНОИСТОРИЈСКА НАЧЕЛА ПАВЛА ПОПОВИЋА У ПЕРИОДИЗАЦИЈИ СРПСКЕ ДРАМЕ XIX ВЕКА

ЗОРИЦА В. НЕСТОРОВИЋ*

С а ж е т а к. – Представљају се принципи периодизације и опис поетичких начела развоја српске драме које је Павле Поповић изнео у свом тексту „Српски комади у К. С. Народном позоришту“ 1899. године. Уочавају се њихове везе са књижевноисторијским начелима на којима је утемељен Поповићев *Преглед српске књижевности* (1909). Издвајају се основни аспекти и начела Поповићевог истраживања историје српске драме и позоришта који се могу издвојити из ове његове студије.

Кључне речи: Павле Поповић; историографски принципи периодизације; социологија позоришта; Народно позориште у Београду; развој српске драме

Интересовање Павла Поповића за српску драму проистиче из укрштаја неколико његових љубави. Прва је израз његове личне наклоњености позоришној уметности која страшћу својственом пасионираном позоришном гледаоцу боји његове осврте на репертоарску политику националног позоришта. На другој љубави заснован је његов књижевноисторијски приступ проучавању српске књижевности, а она би се могла укратко одредити као тежња за установљавањем историје националне литературе. Настала на таласу научних истраживања у оквирима академске критике укотвљених у позитивистички метод и француску школу књижевне историографије, Поповићева књижевноисторијска проучавања морала су – нужно – обухватити и драмску литературу на српском језику. Јер, његово интересовање за развој драме у српској књижевности – посматрано са становишта концепта историје националне литературе – имало је неколико упоришта у развоју наше драме које је он сматрао кључним за онај књижевноисторијски модел који је обележио Поповићев рад пре Првог светског рата:

* Универзитет у Београду – Филолошки факултет, Катедра за српску књижевност са јужнословенским књижевностима; zorica.nestorovic@fil.bg.ac.rs

1. постојање корпуса који припада *двема* од укупно „четири велике области“ обухваћене појмом српска књижевност;¹
2. *персонално начело* у оквиру *позицијивистичког* модела „живој и дело“.

У досадашњим истраживањима Поповићевог научног интересовања за српску драму, највише пажње је посвећено његовој студији „Српска драма у XIX веку“². О раду „Српски комади у К. С. Народном позоришту“ писала је Марта Фрајнд у раду објављеном 1986. године под насловом *Павле Поповић о српској драми XIX века. „Српски комади у К. С. Народном позоришту“* и „Српска драма у XIX веку“ истраживши категорије драмског текста и позоришне публике као конститутивне за социолошки и просветитељски карактер Поповићеве мисли о драми и позоришту.³ За истраживање наше теме је од посебне важности управо Поповићев рад који је под насловом „Српски комади у К. С. Народном позоришту“ објављен у девет наставака на страницама часописа „Нова искра“ 1899. године. Од 4. броја до двоброја 13–14, односно од 16. фебруара до 16. јула 1899. године, Поповић је представљао свој научно утемељен суд, који се истовремено може подвести и под књижевну и под позоришну критику. Но, за истраживача историје српске драме и позоришта, он је много више од тога. Јер, овим Поповићевим текстом историја наше драме добија први хронолошки преглед појава, аутора, дела и врста које

¹ Јован Деретић у књизи *Пути српске књижевности. Идентитет, границе, тежње* (СКЗ, Београд, 1996, стр. 67–68) бележи: „Павле Поповић, Скерлићев старији колега на катедри за српску књижевност на Београдском универзитету, покушао је ипак да на широј основи српско-хрватског јединства повуче српску вертикалу. Под појмом српска књижевност он је обухватио „четири велике области“: стару или средњовековну књижевност, народну књижевност, средњу или дубровачку књижевност и нову књижевност. Три прве „области“ Поповић је приказао у свом *Прегледу српске књижевности* (1909), а четврту Скерлић у поменутој *Историји нове српске књижевности*. Тадашња наша критика замерила је П. Поповићу што је одвојено приказао српску од хрватске књижевности (слична замерка није се могла упутити Скерлићу зато што је он теоријски предвидео могућност одвојеног приказивања појединих делова једне или друге књижевности). С хрватске стране дошле су такође замерке због укључивања дубровачке традиције у српску књижевност. У наредним издањима књиге Поповић се од друге замерке бранио тврдњом да се дубровачка књижевност „може назвати српском бар онако исто као и хрватском“. Он је, дакле, прибегао традиционалној филолошкој формули по којој српска и хрватска књижевност представљају сложену целину, за чије се поједине делове може рећи да припадају једном или другом народу, а за друге не може, јер припадају и једном и другом.“

² Уп: Горан Максимовић, *Интересовања Павла Поповића за српску комедију у XIX вијеку*, у: Павле Поповић, *Српска комедија у XIX веку*, Мали Немо, Панчево, 2001, стр. 71–78.

³ Марта Фрајнд, „Павле Поповић о српској драми XIX века. 'Српски комади у К. С. Народном позоришту' и 'Српска драма у XIX веку'“, у: *Студије и трајања за историју књижевности*, 2, Институт за књижевност и уметност, Београд, 1986, стр. 319–326.

су обележиле развој овог књижевног рода у српској литератури. Истовремено у њему историја нашег позоришта има како драгоцен прилог проучавању историје Народног позоришта у Београду које ове године навршава 150 година, тако и први прилог из области социологије позоришта у нас. На петнаестак страница великог формата, које обимом одговарају студији класичног књишког прелома⁴, Поповић је поставио основну тезу о нужности заснивања репертоара Народног позоришта у Београду на домаћој драмској књижевности. Он ју је аргументовано доказао оспоривши неколико ставова којима је – према његовом мишљењу – тадашња управа Народног позоришта правдала своју репертоарску политику. Прва се односила на слабу развијеност домаће драмске продукције, а друга је проистицала из процене да је публика незаинтересована за одређене пиесе и дела која припадају српској драми. Да би доказао Управи да греша у томе што свој избор драмских текстова домаће традиције утемељује на овим ставовима, Павле Поповић је (1) представио развој српске драме од 18. до краја 19. века, описао њен ток, поетичке тенденције, главне представнике и неколико феномена и (2) окарактерисао укус просечног позоришног гледаоца свог времена. У оба наведена поља аргументације Поповић је испољио објективност и критички став.

Поповићев рад „Српски комади у К. С. Народном позоришту“ сагледали смо у контексту истраживања развоја драме и позоришта у српској књижевности и култури, али и имајући на уму тежишта ауторовог књижевноисториографског метода, који ће први пут бити испољен десет година касније у његовом делу *Преглед српске књижевности* (Београд, 1909). Јер, као што смо већ напоменули, у „Уводу“ свог *Прегледа српске књижевности* из 1909. године Поповић истиче да је појам српска књижевност обухватио следеће „четири велике области“: стару или средњовековну књижевност, народну књижевност, средњу или дубровачку књижевност и нову књижевност. Познато је да се он није у том тренутку бавио оном облашћу коју је означио као нова српска књижевност, али је – као што можемо видети – у другим својим текстовима насталим пре 1909. године промишљао одређене њене карактеристике. Као род који се у нас јавио тек у новој српској књижевности, односно 18. веку, драма је испуњавала оно што је припадало новој српској књижевности тако да у Поповићевом тексту „Српски комади у К. С. Народном позоришту“ сасвим другим поводом добијамо његов поглед на развој ове области нове српске књижевности. У осмом наставку свог текста, који је објављен 16. априла 1899. године, баш на његов рођендан, Павле Поповић истиче:

„И напослетку, ако Позориште хоће још старије драматичаре; ако хоће, не само драму нове књижевности него целу националну драму, оно

⁴ Текст Павла Поповића са страница бројева „Нове искре“ објављен је 1899. као посебан отисак од 68 страна под насловом *Национални репертоар К. С. Народног позоришта* (Парна радикална штампарија, Београд).

се може, као што је то једанпут већ и учинило, обратити и књижевности дубровачкој и одабрати у њој *Дунда Мароја*, *Скујодога* и још неке комедије Држићеве као и, у опште, многе драме осталих дубровачких писаца од Луцића до Глеђевића и не мора се бојати да ће међу њима наћи мало принове за свој национални репертоар, или мало дела од литерарне вредности. Из дубровачке драме ми нећемо набрајати имена; довољно је да у опште навестимо да Позориште и ту драму може давати. Оно је чак и дужно давати је и не дозволити да се њом само Хрвати користе. Јер кад су нас Хрвати претекли издавањем старих писаца дубровачких и, издајући их као *старе писце хрватске*, показали тежњу да нас искључе из наследства дубровачке културе, онда нама остаје само то да драму тога времена изнесемо на позорницу и тиме покажемо право које нам на цело наслеђе несумњиво припада. И с тим се ваља журити јер се Хрвати, давањем *Новеле од Стјанца* и спремањем *Дунда Мароја*, труде да нас и на овом путу претекну.⁵

Наведеним запажањем Поповић антиципира свој став по којем се дубровачка књижевност „може назвати српском бар онако исто као и хрватском“, изречен 1912. године у предговору „К другом издању“ *Прегледа српске књижевности* као одбрана укључивања дубровачке књижевности у појам српска књижевност.

Када су у питању Поповићеви принципи књижевно-историографске обраде српске драмске књижевности 18. и 19. века, текст „Српски комади у К. С. Народном позоришту“ установљава следеће.

1. *Принцип најоредности* или *историошки* заснован приступ проучавању развоја српске драме и *социолошки* заснован приступ проучавању развоја српског позоришта. Развој драмске литературе у једној националној књижевности Поповић везује за развој позоришних институција. Отуда је за њега драмски текст, без обзира на своју уметничку вредност, важан јер је историја позоришне институције једнака историји развоја драме. Статус институције игра значају улогу у формирању и јачању грађанског друштва. Односно формирање националних институција је знак напредовања културе и важан датум у развоју одређене уметничке делатности. Аналогно томе, домаћа драмска продукција и оно што представља историју српске драме подупиру развој позоришта као националне и грађанске институције једног народа, па је отуда развој и јачање Народног позоришта у Београду директно пропорционалан развоју оригиналног домаћег драмског текста и обратно.

⁵ Павле Поповић, „Српски комади у К.С. Народном позоришту“, *Нова искра* 1899, год. I, бр 8. (16.4.), стр. 140. Напомена: све наводе из наставака овог текста цитирамо према овом издању уз податак о броју, датуму и страници у загради на крају цитата.

2. *Принцип узрочности*. Развој позоришта као националне институције доводи до развоја (1) критике, како књижевне, тако и позоришне, (2) драмског стваралаштва и (3) превођења дела страних драмских писаца.

3. *Принцип систематичности*. Поповић истиче да је потребно вредновати драму у оквиру њене развојности, односно да домаћу драмску продукцију треба посматрати у свеукупности њеног развоја. Књижевност се, каже овај аутор, не сме потцењивати док се не упозна у целини. Овде се у помоћ позива књижевна историја, јер се у њој једино налазе елементи за разумевање развојности драме. „Ако хоће да свој репертоар, који је сложен без икаква система, саобрази, у колико је то могуће, ономе гледишту којег се држи историја књижевности, и да, на тај начин, састави један репертоар који ће, иако не сасвим коректно одабран, јер ни историја књижевности коректно не одабира, бити у главном, не само од веће вредности и већег интереса од садашњег него, и то је најглавније, и представљати целину наше драмске књижевности – онда ће позориште имати да учини ове измене од прилике.“ (бр. 6 (16.3.), 102) Овим Поповић утемељује двоструку природу драмског текста, али и указује на изостанак оног параметра који би нам дала историја позоришта која у време када Поповић пише овај свој текст тек исписује своја прва поглавља.

4. *Принцип развојности*. Будући да нема историје српске драме, Поповић на основу онога што бисмо могли назвати његовом историјом нове српске књижевности у настајању, издваја појаве, писце, дела и драмске врсте не би ли предочио развој српске драме од Козачинског до савремених водвиљиста. Разликује старију и новију драмску продукцију, с тим што под старијом обухвата све оно што не настаје у савремености.

5. *Принципи селекције*. Као основне принципе на којима треба да почива избор драмских дела препознатих као тежишта домаћег драмског репертоара националног позоришта, Павле Поповић издваја (1) *репрезентативност* и (2) *уметничку вредност*. Ослањајући се на интегралистички приступ развоја једног књижевног рода у омеђеном хронолошком интервалу, овај аутор из књижевно-историографског модела преузима наведене принципе селекције при одабиру онога што је релевантно за развој српске драме.

У том смислу Поповић се креће од дела ближих његовом времену ка старијој драмској продукцији да би се опет вратио савременом тренутку и у њему пронашао место за оне драмске писце које он назива старијим драмским писцима. Оваквим начином он

жели да покаже да писци које је његово време сматрало старијим заправо представљају средишњи део развојне линије српске драме и да и пре њих постоје аутори на које савремени читаоци, гледаоци, па чак и проучаваоци заборављају. У том реконструисању хронологије Поповић исписује драгоцен кроки ненаписане историје српске драме и позоришта. Јоаким Вујић је за њега најстарији писац, мада је каснија наука о књижевности утврдила да се овом писцу не може приписати оригиналност ни ауторство ниједног његовог текста.⁶ Ипак, Поповић наводи „Пре Вујића, а у 18. веку још, били су само: Е. Јанковић за кога се зна данас да је само преводио, и Е. Козачински којег, ни по количини, ни по каквоћи његова рада, не можемо сматрати као озбиљна драматичара. Вујић, дакле, остаје најстарији, истина, критика није увек тога мишљења. Она врло често, одсудно пориче оригиналност Вујићу и назива најстаријим, не његове претходнике, не ни Стерију, него неке Стеријине вршњаке који су тек почели били писати, а који су уграбили били прилику да, годину-две дана пре овога, издаду своје прве и једине драме. Али критика, видели смо, у томе нема довољно права и Позориште се не мора на њу освртати ако хоће да се овоме писцу одужи.“ (Бр. 8

⁶ У нашој монографији Зорица Несторовић, *Велико доба. Историја развоја драме у српској књижевности XVIII и XIX века* (Klett, Београд, 2016, стр. 153), о Јоакиму Вујићу примећујемо следеће: „Резултати досадашњих истраживања откривају да многа од њих имају занимљиву судбину попут свог „преводчика“, јер су нека остала у рукопису и била објављена тек у другој половини XX века, за одређене рукописе се претпоставља да су изгорели приликом немачког бомбардовања Народне библиотеке у Београду 1941. године, док су многа Вујићева дела нестала. Неколико их је обавијено мистичким велом кроз који се не може прозрети – или се бар дуго није могло прозрети – да ли су у питању преводи, посрбе или оригинали. Томе је много допринео и сам Вујић на основу чијих су се коментара – попут оних „сочињено и списано Јоаким Вуичем“, „издано Јоакимом Вуичем“ или „состављено Јоакимом Вуич“ – неки истраживачи одређивали да о тим делима говоре као о његовим оригиналним остварењима. За бројна остварења се дуго није могао установити изворник. Тек, на основу досадашњих истраживања може се са неком сигурношћу рећи да је Јоаким Вујић превео, односно прерадио/адаптирао или посрбио двадесет осам драмских остварења, од којих је кроз време сачувано седамнаест,* као и да се за њега поуздано не може узети ниједно оригинално драмско дело. За његова живота објављено је седам остварења од чега највећи број, тачније шест, у интервалу од десет година – од 1805. до 1815. године – и то свих шест у Будиму, а једно скоро три деценије након тога (1843) у Новом Саду. После Другог светског рата објављено је пет текстова из пишчеве рукописне заоставштине.“ [Напомена: звездицом у овом цитату означавамо фусноту у оригиналу која гласи: „Врло подробен преглед досадашњих истраживања и систематизацију сазнања о Јоакиму Вујићу као позоришнику урадила је Исидора Поповић у својој монографији (*Предисторија веселих њозорја. Комедија у Срба њре Јована Стерије Појовића*) [Исидора Поповић, (*Предисторија веселих њозорја. Комедија у Срба њре Јована Стерије Појовића*), Стеријино позорје, Нови Сад, 2014, видети посебно на странама 159–198).“]

(16.4.), стр. 140) Наравно, овде се мисли на Стефана Стефановића и Лазара Лазаревића.

„Истраживачи сматрају да се и данас може прихватити жанровска класификација Вујићевих превода/посрба коју је поставио Павле Поповић* када је његове нештампане рукописе груписао у шаљиве игре (*Знаеми вамџир, Шнајдерски калфа, Девојачки лов, Обрученије или Дејска должност свержу љубве, Сваке добре вешичи јесу џири, Добродетелниј дервиш или Звекетџуша каја*), друштвене комедије (*Жерџива смерџи, Сџари војак, Карџиаш, Неџри или љубав ка сочеловјеческом својим, Предувереније свержу сосџајанија и рожденија, Сирома сџихоџворец, Селико и Бериза или љубов измежду Неџри*) и историјске и романтичне драме (*Шџањоли у Перивуџи или Ролова смерџи, Сибињска шума, Сирома џамбурџија, Девица из Мариенбурџа, Паунка Јаџодинка, Ла Пејруз или великодушије једне дивије, Сербска џринџеза Анђелија*). На основу ове класификације истраживачи су и Вујићева штампана дела придружили њеним групама, па су тако *Љубавнаја зависџи через једне џиџеле* и *Слеџиј миш* одређени као шаљиве игре, *Фернандо и Јарика, Наџраџданије и наказаније, Креџиџалица* и *Набрежноје џраво* као друштвене комедије, док је *Сербскиј вожд Георџиј Пеџровиџ* иначе наречениј *Црниј или Оџјаџије Беоџрада* одређен као историјска драма. Одредницу романтична драма могао би понети превод немачке драматизације персијске повести који је Вујић објавио у Будиму 1815. под насловом *Блаџородна и великодушна жена Лунара у Персији*.“⁷

Павле Поповић посебно издваја Јована Суботића, Матију Бана, Ђуру Јакшића, Лазу Костића, док Јовану Стерији Поповићу – називајући га оцем српског позоришта и српске драме – даје повлашћено место и тиме жели да рехабилитује његов положај у рецепцији свога доба, које га је потпуно маргинализовало несвесно његове уметничке вредности и значаја за развој националне драме и позоришта.

6. *Принџиј истџорије грамске врсте*. Да би се разјаснили разлози због којих домаћих драмских текстова који чине традицију српске драме нема на сцени Народног позоришта у Београду, Поповић исписује кратак водич кроз драмске врсте које су у драмској традицији неговане. Притом издваја *комаде из народне џрошлостџи*, одређујући их тако према тематској окосници, али унутар те гру-

⁷ З. Несторовић, *Велико доба. Истџорија развоја драме у срџској књижевностџи XVIII и XIX века*, стр. 154. Напомена: звездицом у овом цитату означавамо фусноту у оригиналу која гласи: „Уп. Павле Поповић, „Нештампане драме Јоакима Вујића“, Годишњица Николе Чуџића, књ. XXVI, Београд, 1905, стр. 201“.

пе издваја драмске врсте *трагедију, историјску драму* или *драму по народној њесми*. Наводи и врсте *комедије*, а пажњу привлаче и облици *драматизација* пре свега Његошевих дела *Горског вијенца* и *Лажног цара Шћейана Малог*. Ово антиципира његов принцип везан за преглед развоја српске драме у 19. веку, који у први план истиче историју жанра.

Своје излагање Павле Поповић завршава једном занимљивом описком која своди основе тезе о томе какав је репертоар потребан нашем националном позоришту:

„И сад да завршимо говор и сведемо све, то су ето користи које национални репертоар може донети. И све те користи иду непосредно у прилог Позоришту и односе се на све главне стране његова живота и рада. Сви битни интереси Позоришта добијају овим репертоаром, и сви главни састојци његови, сви елементи који позориште чине позориштем, траже да се он што пре уведе. Њима ће се публика створити, њиме ће цео репертоар средити, њиме глумачка игра поправити, њиме критика издићи и будућа драма упутити, њиме ће, најпосле, и Позориште свој пут наћи и своје задатку одговорити. И додајте оно што смо пре доказивали, оно да ће и књижевност њиме добити, па ћете видети да су сви разлози за то да се тај репертоар унесе и утврди. И то је сасвим случајно испало да ми овај тако корисни репертоар само националним зовемо. Право његово име јесте *рационални репертоар*.“ (бр 13. и 14. (1. и 16.7.), стр. 238)

Zorica V. Nestorović

PAVLE POPOVIĆ'S PRINCIPLES OF LITERARY HISTORY IN THE PERIODIZATION OF XIX CENTURY SERBIAN DRAMA

S u m m a r y

In this paper we analysed Pavle Popovic' principles of literary history examination of Serbian Drama established in his text "Serbian Play in Royal Serbian National Theatre". Our investigation documented followed principles as basic: comparative principle introducing parallel between drama and theatre; principle of causality; standard of systematization; principle of selection based on two standards (representability and value), principle of evolution and principle of history of drama genre and sort.